

անցնելէն ետեւ նոյն Բլեքս Թագաւորը ջուղայեցւոց հետ գրով դաշնադրութիւն կրնէ, ու անկէ ետքը Պարսկաստանի հայերը կրսկսին աւելի շատ երթալ ու գալ Ռուսաստան: Իսկ ան աթուր Ռուսի Թագաւորները հին ատենը կըգործածեն եղեր Թագ դնելու օրերնին, մեծ տօներուն, եկեղեցական հանդէսներու կամ Թափօրներու ատեն, և օտար տէրութեանց դեսպանները ընդունելու ժամանակնին: Հիմա միայն Թագաւոր օծուելու ատենը կըգործածեն ի երափոխման տաճարին մէջ. իսկ սովորաբար Կրանովի Թայա Փալատ քսած Թանգարանը կըպահուի:

Բ. Շատին ծանօթ ու Եւրոպացւոց մէջ շատ անուանի է Կատարինէ Բ կայսրուհին գաւազանին ծայրի ադամանդը: Կրսեն Թէ աս ադամանդը ատենով Ղասմազգուլի խանինն է եղեր, որ Կատըրշահ ալ կըսուի: Պարսից Թագաւորութե շփութուած ատենները, Կատըրշահին հարստութիւնները ցրուելէն ետքը, Շաֆրազ անունով հայ վաճառակաւնը պարսիկ զինուորէ մը կըգրնէ աս ադամանդը ու 10 կամ 15 տարիէն ետքը Բթաթիսան կըբերէ. Ռուսի վաճառականներուն մէջ գնող կըփրնտուէ՝ չիգտնար. Թագաւորական գանձին ծախել կուզէ, մտիկ ընող չըլլար. ուստի միտքը կըգնէ որ Եւրոպայի ուրիշ տէրութիւններուն տանի. բայց Եղիազարեան հայազգի իշխանին միջնորդութեամբ վերջապէս ()ուով կոմսը աս ադամանդը գնելու կըլլայ Թագաւորական գանձին համար 400,000 ռուպլիով, որ հիմա գրեթէ 12,000,000 ղուրուշ կընէ: Շաֆրազը աս չափաւոր ստրկին կըզիջանի, յանձ կառնէ, բայց կրխնդրէ որ կայսրուհին ալ իրեն մէկ շնորհք մը ընէ: ()ուով կառնէ ադամանդը, աղուոր տուփի մը մէջ դրած՝ զատկին առջի օրը Կատարինէին կընծայէ. կայսրուհին ալ ան 400,000 ռուպլին Շաֆրազին տալէն ետքը՝ ազնուա-

կանութեան աստիճան ալ կուտայ անոր: Եւ ադամանդը ճանչցողները ինչուան հարիւր միլիոն ֆրանքի կարծեցընեն, որ 500 միլիոն ղուրուշ ըսել է:

Թիֆլիզցի Թագաւորազուններէն Լբամելիք անունով հայ իշխանն ալ մէկ ուրիշ ադամանդ մը ընծայ ըրած է Պօղոս կայսեր: Եւսիկայ Թէպէտ Շաֆրազինէն պզտիկ է, բայց ջուրը սքանչելի ըլլալուն՝ շատ ըստրկի բան է: Կայսրը աս ընծային փոխարէն՝ Կամենիցի կողմերը ընդարձակ երկիրներ կուտայ Լբամելիքին, անկէ ՚ի զատ անոր որդւոցը զօրավարութեան պաշտօններ կուտայ, որ ինչուան հիմա մեծ պատիւ ունին տէրութե մէջ:

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Վաւապիտի երէրաշարժը 1638ին:

ՎԻՐԲԻՐ անունով յիսուսեան կըրօնաւորը աս սոսկալի երկրաշարժը լաւ կըստորագրէ, վասն զի ան ատենները ինքն ալ դէպ ՚ի Սիկիլիա ճամբորդութիւն ըրեր է Լատնա հրաբուղի լեռը քըննելու համար: Երբ որ Վարիբգիսի ծոցը մօտեցաւ, ջուրը անանկ պտոյտ մը կընէր որ սոսկալի վիրապ մը բացուեր էր, ու մէջտեղը կերթար մէկ կէտ մը կըձեւանար: Եւքն որ Լատնա լեռան վրայ դարձուց, տեսաւ սաստիկ ծուխ մը որ լեռնէն կըբերէր լեռներու մեծութեամբ, ու բոլոր Սիկիլիա կղզին կըծածկէր, որ ամենեւին ծովին եզերքը չէր երևնար: Եւ սոսկալի ծուխին մըշուշը, ահաւոր աղաղակ մը հետը, ու ծրծրմբային գարշահոտութիւնը սաստիկ սոսկում մը ձգեցին սիրտը, ու կըվախէր որ չըլլայ Թէ աւելի գէշ դժբախտութիւն մըն ալ հանդիպի: ()ուով սոսկալի խռոված էր, ու կեռար ու անսովոր կերպարանք մը կըցուցընէր: Վիրբերին աւելի մեծ զարմանքն ան էր՝ որ օդը հանդարտ, ամենեւին հովի ձայն ալ չիկար, ամպ

մը ամենեւին չէր երեւնար, որ բնու-
թեան այսպիսի խռովութեանը պատ-
ճառ կարենար ըլլալ: Վուշակեց ըն-
կերացը թէ քիչ ատենէն երկրաշարժ
պիտի ըլլայ, և ամենայն ջանք ըրին
որ Վալապրիա Վրոփէա ըսուած քա-
ղաքը ցամաքն ելլան:

Հագիւ յիսուսեանց դպրոցը հա-
սաւ, ահաւոր աղաղակէ մը ականջ
ները խրլցան. կարծես թէ անթիւ
կառքեր կրակի պէս կըլաղէին, ա-
նիւներ կըշառաչէին, ու խարաղան-
ներ կըճայթէին: Վետինը՝ ուր որ կե-
ցեր էր՝ անանկ կըդողդողար, որ կար-
ծես թէ կշիւքի թաթի մը վրայ կեցած
էր: Սէկէն՝ ի մէկ շարժմունքը սաստ-
կացաւ. ինքզինքը չիկըրնալով բռնել՝
գետինը փռուեցաւ: Լէքը վերցուց
չորս դին, տեսաւ որ ամէն բան կը-
կործանէր, ու սոսկումն աւելի շատ
ցաւ: Տուներու կործանումը, աշտա-
րակներու ցընցումը, մեռնողներու
խեղճ վայնասունը, ամէն բան մէկ-
տեղ սոսկում ու յուսահատութիւն
կըբերէին: Ուր որ փախչէր՝ վտանգի
վախ կար. բայց այսչափ վտանգնե-
րու մէջ անջնաս մնալով, ուզեց որ ա-
պահովութիւն մը գտնայ ու ինք-
զինքը ծովեզերքը ձգեց, վախէն գը-
րեթէ խելքը կորսընցուցած: Հոն
գտաւ իրեն ընկերները, անոնց սար-
սափն ալ աւելի մեծ էր:

Երկրորդ օրը Ռօքէդդա ցամաքն
ելաւ, հոն ալ դեռ գետինը սաստիկ
կըցընցուէր: Հագիւ իջեանը հասաւ,
ու կուզէր քիչ մը հանգչիլ, նորէն
հարկ եղաւ նաւը դառնալ. կէս ժամ
չիքըշեց՝ որ քաղքին մեծ մասը, Վիւր-
քերին գացած իջեանն ալ մէկտեղ
փլան, ու բնակիչքը աւերակներուն
մէջը թաղուեցան:

Յամաքը ապահովութիւն մը չի-
գտնալով, ծովն ալ անցնիլը նաւուն
պզտիկութեանը պատճառաւ շատ
վտանգաւոր ըլլալով, վերջապէս ի
բիզիոն ըսուած տեղը ցամաք ելաւ:
Իբիզիոն Վրոփէայի ու Լաֆեմիայի
մէջտեղը բերդ մըն է, ու Լաֆեմիայի

տակը կինկնար: Հոն ուր որ աչքը
դարձնէր՝ աւերակ ու սոսկում միայն
կըտեսնար. քաղքներ ու բերդեր
գետնի հաւասար էին: Սըրոմպոլի
հրաբուխն ալ որ 60 մղոն հեռու էր,
կերենար որ անսովոր կերպով մը բոց
դուրս կըպոռթկար. և այնպիսի ա-
ղաղակ մը որ այնչափ հեռաւորու-
թեանէ որոշ կըլըսուէր: Հեռաւոր տե-
սարաններէն միտքը մօտաւոր վտանգ-
ներու դարձուց, գոռում մը լսեց,
որ սորվեր էր թէ քիչ ատենէն երկրա-
շարժ ըլլալու նշան է, սաստիկ վախի
մէջ ձգեց զինքը: Վուշակ մը իբրեւ մօ-
տենալով հետ զհետէ կըսաստկա-
նար. և ան տեղը ուր որ կեցեր էր՝
այնպէս սաստիկ ցնցուեցաւ, որ ոտ-
քի վրայ չիկըրնալով կենալ, ինքն ալ
իր ընկերներն ալ հագիւ մօտերնին
եղած թուփերը ձեռք ձգելով իրենք
զիրենք ոտքի վրայ բռնեցին:

Երբոր դադրեցաւ աս սոսկալի պա-
տահարը, մտածեց որ Լաֆեմիա եր-
թայ, որովհետեւ շատ հեռու չէր:
Լէքն որ մէյմը քաղքին վրայ դար-
ձուց, սեւ սոսկալի ամպ մը միայն տե-
սաւ, որ անշարժ կեցեր էր: Լա այն-
չափ աւելի սաստիկ էր զարմանքը աս
երեւութիս վրայ, որչափ որ օդը բոլը-
րովին բաց էր: Ապասեց որ ամպը անց-
նի. ինչ կընայիս, քաղաքը ամբողջ
գետինն էր անցեր, ու տեղը տխուր ու
գարշահոտ լիճ մը. չորս դին տրտում
միայնութիւն, սոսկալի թշուառու-
թեան ահաւոր տեսարան: Լա եղաւ
Լաֆեմիա քաղքին ճակատագիրը.
աս եղաւ Վալապրիայի երկրաշար-
ժին աւերմունքը. և բոլոր Խտալիոյ
ան կողմը երկու հարիւր մղոն տա-
րածութեամբ ամէն տեղ քաղքներ
ու զեղերու աւերակներ կըտես-
նուէին, ու առանց բնակարանի բը-
նակիչներ դաշտերու վրայ ցրուած:
Վիւրքէր ծով ու ցամաք անհուն վը-
տանգներէ խալըսելով՝ իր տխուր
ճամբորդութենէն Լաֆիոլի դարձաւ: